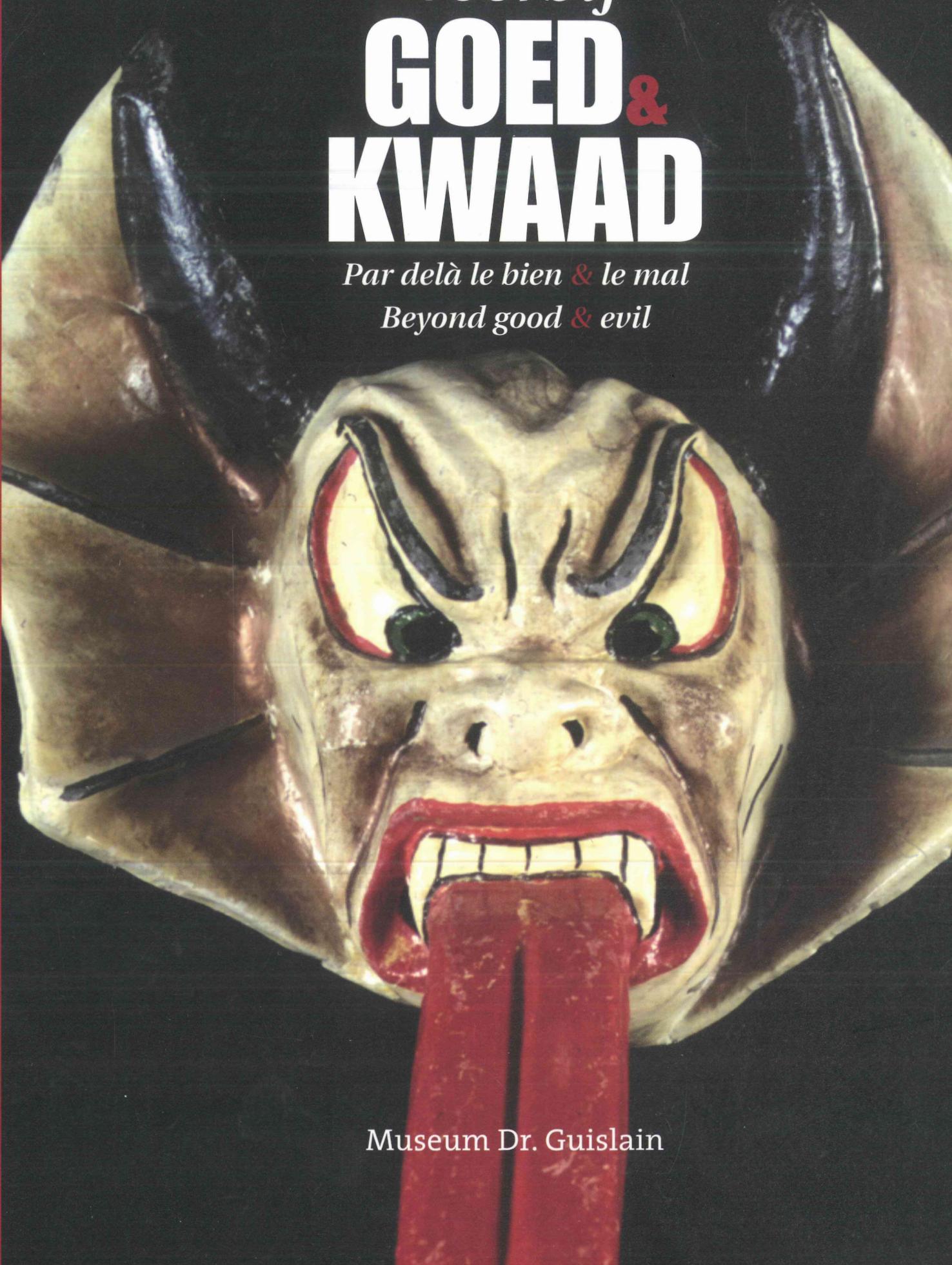

Voorbij
**GOED &
KWAAD**

*Par delà le bien & le mal
Beyond good & evil*

Museum Dr. Guislain

I PAINTED FOR YOU THE RISING SUN

I PAINTED YOUR BELLY OF A XVIITH DYNASTY EGYPTIAN PRINCESS

Voorbij
GOED &
KWAAD

Par delà le bien & le mal
Beyond good & evil

Museum Dr. Guislain, Gent
07-10-2006 ~ 29-04-2007

INHOUD | CONTENU | CONTENTS

Woord vooraf	... 4
Avant-propos	... 5
Foreword	... 5
 JAN VERPLAETSE	
Altijd geweten! De mens en zijn moraal in religie, wetenschap en kunst	... 7
Cas de consciences. L'homme et sa morale dans la religion, la science et l'art	... 15
A matter of conscience. Man and his morality in religion, science and art	... 20
 JAN OP DE BEECK	
Twee vrouwen in een slaapkamer	... 26
Deux femmes dans la chambre à coucher	... 27
Two women in a bedroom	... 27
 JOHAN BRAECKMAN	
Altruïsme van de Hymenoptera tot de naakte molrat	... 35
De l'altruisme des hyménoptères au rat-taupe	... 38
Altruism: from Hymenoptera to the naked mole rat	... 40
 LIESBET LAUWEREYS	
Het trolley-dilemma	... 42
Le dilemme du trolley	... 43
The trolley-dilemma	... 43
 CHRISTINE VERBRUGGEN	
'Un dégénéré inférieure, à instinct pervers'	... 46
'Un dégénéré inférieure, à instinct pervers...'	... 47
'An inferior degenerate, with a perverse instinct...'	... 47
 SUSANNE REGENER	
Raadselachtig gezicht voor de levenden: dodenmaskers	... 49
D'éigmatiques visages pour les vivants: les masques mortuaires	... 51
Mysterious faces for the living: death masks	... 52
 SUSANNE REGENER	
Trofee - Het gemene gezicht ontmaskerd	... 54
Trophée - Le masque mortuaire du méchant	... 56
Trophy - The villain's death mask	... 56
 MARCEL SCHWOB / BART KOUBAA	
De heren Burke en Hare, moordenaars	... 63
MM. Burke et Hare, assassins	... 66
Messrs. Burke and Hare, murderers	... 68
 GEORGES MARTYN	
Gerechtigheidstaferelen: moraal voor rechters	... 70
Tableaux de justice: la morale au service des juges	... 72
Scenes of justice: morality tales for judges	... 72
 DANIEL CAREY	
Moraal en de menselijke natuur, 1690-1730	... 80
Moralité et nature humaine, 1690-1730	... 83
Morality and Human Nature, 1690-1730	... 84
 SVEN VANNESTE & GREGORIO CORNELIS	
Op zoek naar de leugenaar	... 86
La quête du menteur	... 87
Looking for the liar	... 87
 HEIN VANHEE	
De morele ambiguïteit van krachtvoorwerpen: minkisi uit Mayombe	... 88
L'ambiguïté morale d'objets de force: les minkisi du Mayombe	... 90
The moral ambiguity of objects of spiritual power: minkisi from Mayombe	... 91
 HELEN DE CRUZ & JOHAN DE SMEDT	
Goed en kwaad als bovennatuurlijke krachten	... 96
Le bien et le mal en tant que forces surnaturelles	... 99
Good and evil as supernatural powers	... 100
 DIRK LEYDER	
Morele disciplinering in de koninklijke colleges van de Oostenrijkse Nederlanden (1777-1789)	... 107
La discipline morale dans les collèges royaux des Pays-Bas autrichiens (1777-1789)	... 108
Moral discipline in the royal colleges of the Austrian Netherlands (1777-1789)	... 108
 Personalia	... 109
Colofon	... 112

Trofee Het gemene gezicht ontmaskerd

SUSANNE REGENER

Achter een lijst met glas zien we een wassen hoofd met een pruik van echt haar. Er werden lichtblauwe glazen ogen ingezet, de lippen zijn lichtjes gekleurd en laten een rij tanden zien, en ook de wenkbrauwen zijn beschilderd. De buste ligt op een stoffen kussen, als op een dodenbed. De driedimensionale omraming bevat een opschrift dat ons meer informatie geeft over dit ongewone portret. Het gaat over het gemummificeerde hoofd van massamoordenaar Jack Daniels, die in 1803 geëxecuteerd werd. Dit hoofd werd aan het *Guy's Hospital* in Londen geschenken. Wat de functie ervan was, is verder niet bekend. Vast staat wel dat een dergelijke manier van mummificeren, waarbij het hoofd door wastechniek en door beschiling 'levensecht' wordt gemaakt, op dat moment nog zelden voorkwam. Dit soort wassen beelden kennen wel een lange traditie in de koninklijke en adellijke portretkunst.¹

Pas tegen het eind van de achttiende eeuw wordt, gelijktijdig met de maatschappelijke veranderingen, ook in het afbeelden een nieuwe politiek gevoerd. Nu worden dodenmaskers gemaakt van burgerlijke – in de eerste plaats beroemde – persoonlijkheden, om een authentieke herinnering te bewaren. Jack Daniels was dan wel in negatieve zin beroemd geworden, maar in beide gevallen wordt een bepaalde karaktertrek aanschouwelijk gemaakt. Het masker van Jack Daniels ontstond ongeveer op hetzelfde moment als het wassenbeeldenkabinet van Madame Tussaud. Zij werd ten tijde van de Franse Revolutie als Marie Grossholz bekend voor haar wassen dodenmaskers van ter dood veroordeelden. Die werden in een *chamber of horrors* tentoongesteld. Dat past volledig in het kader waarin maskers van misdadigers aan een ruimer publiek werden getoond. In het grootste panopticum van de wereld, dat van de gebroeders Castan in Berlijn, was er in de jaren 1870 een galerij van criminelen, die bij de verkoop van de onderneming in 1922 voor het grootste deel naar het museum voor criminaliteit van Berlijn ging. Het ging op dat ogenblik allang niet meer over mummificaties, maar over gipsen afgietsels die soms in was werden nagemaakt. Op de populaire jaarmarkten werd hetzelfde soort vragen gesteld als in de criminalistiek: hoe ziet het kwaad eruit? Hoe onderscheidt het zich van het goede? Maar het dodenmasker van de criminale is tegelijk een sensationele trofee die betekent dat het gerecht een succes heeft geboekt, de misdaad heeft bestraft. Het dodenmasker symboliseert de mythe van de beheersing van het kwaad. Het gemummificeerde wassen dodenmasker van Jack Daniels had in de tentoonstelling in het ziekenhuis, dat ook een psychiatrische afdeling had, zeker de functie om het kwaad, het criminale en – zoals met toen zei – de psychische ziekte aanschouwelijk te maken. Het tonen van de fysionomie van de massamoordenaar betekent een triomf over het kwaad: er werd een afbeelding van gemaakt en die werd vervolgens achter glas opgeborgen.

Noten

1 Zie Julius von Schlosser, *Tote Blicke. Geschichte der Porträtbildnerei in Wachs. ein Versuch*, Berlin, Thomas Medicus, 1993

2 Gelijkwaardige dodenmaskers van misdadigers bevonden zich onder andere in de musea voor criminaliteit in Hamburg, in het Museum Lombroso in Turijn en in het museum voor criminaliteit in Wenen.

Dodenmasker Jack Daniels, 19de eeuw, was, Collectie Leo Coolen, Antwerpen

Trophée - Le masque mortuaire du méchant

SUSANNE REGENER

Derrière un cadre en verre, nous apercevons une tête en cire coiffée d'une perruque de cheveux naturels. Des yeux de verre bleu clair occupent les orbites, les lèvres sont légèrement teintes et montrent une rangée de dents, les sourcils sont teints eux aussi. Le buste repose sur un coussin en tissu, comme sur un lit de mort. Le vitrage tridimensionnel présente un texte qui nous fournit de plus amples détails sur ce portrait pas comme les autres. Il s'agit de la tête momifiée du tueur en série Jack Daniels, exécuté en 1803. Cette tête fut offerte au *Guys Hospital* de Londres. Nous ignorons toutefois à quoi elle sert. Fait est que pareil procédé de momification, qui use de cire et de peinture afin que la tête paraisse 'pour de vrai', ne se pratiquait plus guère à cette époque-là. Ce type de tête en cire est cependant issu d'une longue tradition dans l'art de portrait au sein de la noblesse et de la royauté.¹

Il faut attendre la fin du dix-huitième siècle pour assister à l'apparition, de pair avec des réformes sociales, d'une nouvelle politique dans l'approche du portrait. À présent, on réalise des masques mortuaires de personnalités civiles, principalement des célébrités, afin d'en garder un souvenir authentique. Certes, Jack Daniels était tristement célèbre; mais dans les deux cas, un trait de caractère donné est mis en valeur. Le masque de Jack Daniels a vu le jour quasiment au même moment que le cabinet de cires de Madame Tussaud. Cette dernière s'était forgée une réputation sous la Révolution Française, sous le nom de Marie Grossholz, grâce à ses masques mortuaires de cire de condamnés à mort. Ils étaient exposés dans une *chambre des horreurs*. Ceci cadre parfaitement dans une époque où des masques de criminels étaient montrés à un vaste public. Dans les années 1870, le plus grand musée de cires, celui des frères Castan à Berlin, abritait une galerie de criminels, qui fut en grande partie transférée au musée de la criminalité de Berlin lors de la vente de la société en 1922. À ce moment-là, il ne s'agissait plus de momifications, mais bien de moules en plâtre parfois reproduits en cire.² Lors des foires populaires se posait le même type de question que dans la criminalistique: À quoi ressemble le mal? En quoi diffère-t-il du bien? Mais en même temps, le masque mortuaire du criminel est un trophée sensationnel signifiant que la justice a triomphé, que la justice a châtié le crime. Le masque mortuaire symbolise le mythe de la maîtrise du mal. Au sein de l'exposition à l'hôpital, qui comprenait aussi une aile psychiatrique, le masque mortuaire de cire momifié avait sans nul doute pour but de montrer le mal, le criminel et – tel qu'on la nommait à l'époque – la maladie psychique. En dévoilant la physionomie du tueur en série, on triomphe du mal: on en a réalisé un portrait, qu'on a ensuite mis sous verre.

Notes

Voie Julius von Schlosser, *Tote Blicke. Geschichte der Porträtbildnerie in Wachs. Ein Versuch*, Berlin, Thomas Medicus, 1993.

- 2 Masques mortuaires des criminels pareils se voient aux Musée du Criminalité d'Hambourg, le Musée Lombroso à Turin et le Musée du Criminalité de Vienne.

Trophy - the villain's death mask

SUSANNE REGENER

Behind a glass frame we can see a wax head, wearing a wig of real hair. Light-blue glass eyes have been fitted into the empty sockets and the lips have been lightly coloured, revealing a set of uneven teeth. The eyebrows have also been painted in. The head is resting on a cushion, as though it were laying on its death bed. The three-dimensional glass cover carries an inscription which tells us more about this unusual 'portrait'. It reveals that the mummified head was once joined to the body of Jack Daniels, a notorious mass-murderer who was executed in 1803. The head was presented to Guys Hospital in London, although the reason is no longer clear. What is more clear is that this type of mummification – whereby the so-called wax technique and light repainting were used to make the head as lifelike as possible – was relatively uncommon on a subject of this kind during this period. The use of wax models already had a long tradition in the portraiture of royalty and the aristocracy.¹ However, it was only at the end of the 18th century – a time of great social change – that new trends began to emerge in the wider employment of wax images. From this date onwards, images also began to be made of more ordinary people (although initially they still tended to be celebrities), with the aim of creating and keeping an authentic memory of their life. Jack Daniel was a celebrity in a negative sense, but the aim as with the images of more respectable citizens – was nonetheless to create a model that would clearly preserve the main facial features. The mask of Jack Daniels was made at about the same time as the famous Waxworks of Madame Tussaud. This lady – whose real name was Marie Grossholz – had acquired fame during the French Revolution for her wax death masks of the victims of the guillotine. These masks were displayed in a 'chamber of horrors', which was totally in keeping with a growing tradition of displaying the death masks of notorious criminals to the public. In the largest panopticum in the world (a type of circular viewing gallery), that of the Brothers Castan in Berlin, an entire section was devoted to criminals from the 1870's onwards. When the display was finally sold in 1922, the majority of the models went to the Museum of Criminology in Berlin. By this time, the mummification technique was no longer employed; instead plaster casts were used, from which wax copies were sometimes made. At the popular annual fairs of the period, the public were keen to have answers to the same questions as the criminologists: What does evil look like? How can we tell good from bad? At another level, the death mask of a criminal also had a comforting social effect. It showed – albeit in a somewhat sensational manner – that justice had triumphed, that crime had been punished. It helped to perpetuate the myth that evil can be controlled. And so we return to the role of the mummified head of Jack Daniels in Guys Hospital – a hospital which also had a psychiatric ward. It seems certain that the wax image was intended to give evil, criminality and psychic illness (as it was then called) a visible face. Moreover, the public displaying of the physiognomy of a mass-murderer in this manner represented a victory over evil: it robbed the killer of his power and his threat. After this, it was safe to make a wax image of the features and lock them away behind glass...

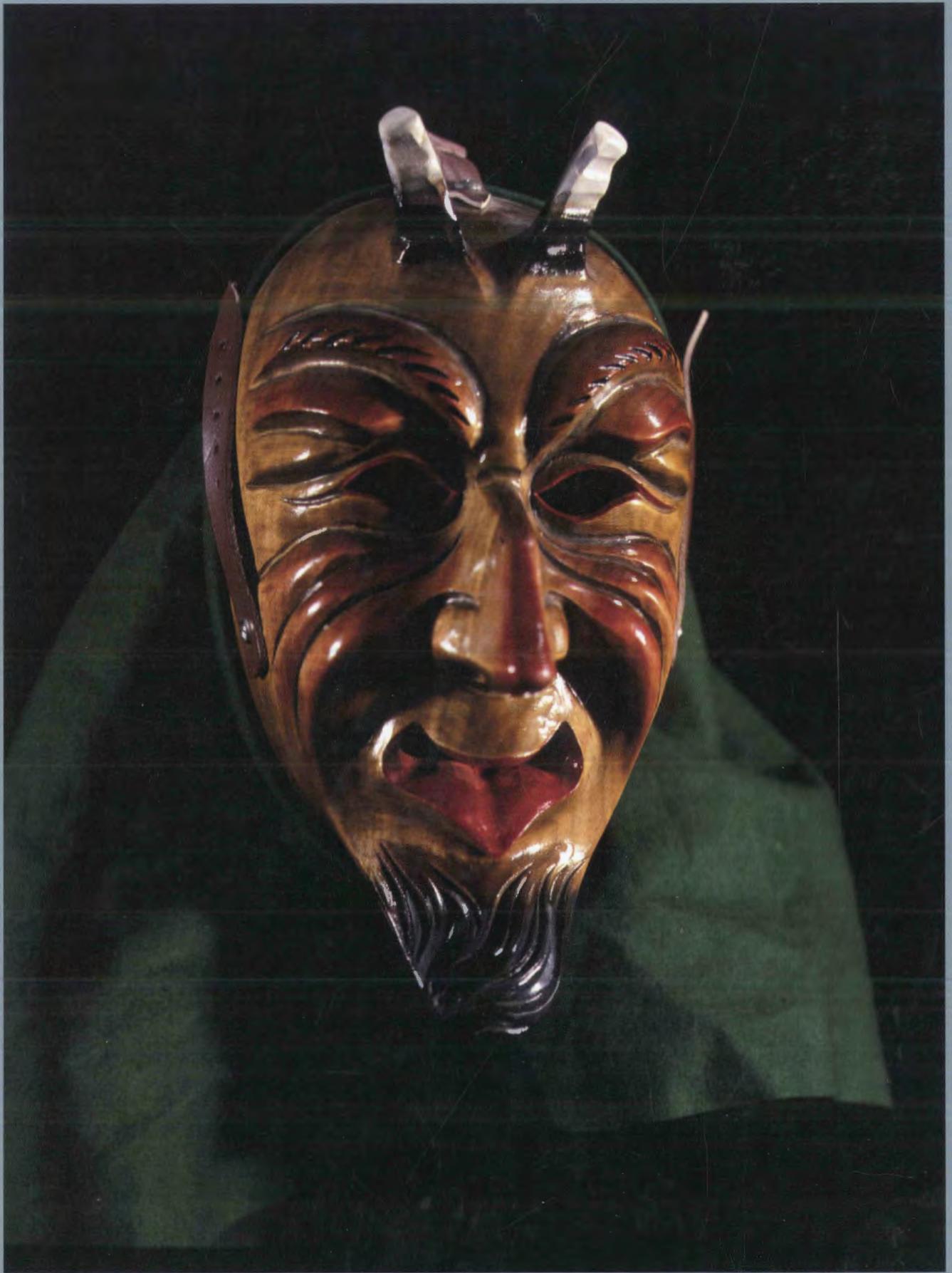
Notes

See Julius von Schlosser, *Tote Blicke. Geschichte der Porträtbildnerie in Wachs. Ein Versuch* (The Look of Death. A History of Portrait Sculptures in Wax. A Selection), Berlin, Thomas Medicus, 1993.

- 2 Similar collections of criminals' death masks can be found in the Criminology Museum in Hamburg, the Lombroso Museum in Turin and the Museum of Criminology in Vienna.

Nichol Xavier Aratuba, *Duvelsmasker*, Brazilië (inv.nr.87/122), Musée International du Carnaval et du Masque, Binche

Dulvelsmasker, Duitsland (inv. Nr. 89/1822), Musée International du Carnaval et du Masque, Binche

Gevelmasker, eerste helft zoste eeuw, rotan, Papoea Nieuw-Guinea, 90x55cm, K.I.T.
Tropenmuseum, Amsterdam (inv.nr. 4133-123)

De sexy Afro-Braziliaanse godin Pomba Gira, midden zoste eeuw, beschilderd gips, Brazilië,
22x10cm, K.I.T. Tropenmuseum, Amsterdam (inv.nr. 4668-9)

Hellewachter, eind zoste eeuw, hout, Noordelijk Vietnam, 88x47x40cm, K.I.T.
Tropenmuseum, Amsterdam (inv.nr. 5703-131)

Duivelsmasker gedragen bij dorpsfeesten. Hij steekt de draak met alles en iedereen, jaagt kinderen de stuipen op het lijf en maakt obscene gebaren, midden zoste eeuw, hout, Mexico, 59x38,5x27,5cm, K.I.T. Tropenmuseum, Amsterdam (inv.nr. 5730-114)

Vleermuismasker. Vampier, Brazilië (inv.nr. 87/1217), Musée International du Carnaval et du Masque, Binche